

2 SIRÉNA SIRÉNA 2

O BUDOUCÍM SE HÁDEJME

Počet autorů science fiction ve světě odhadují řádově na desítky tisíc, počet jejich čtenářů na desítky milionů, počet stránek textu na desítky miliard. Počet gravitačních kolapsů, hnusných rosolovitých medúz a průšvihů se strojem času radši nepočítám. Jakož nehodnotím, kolik čtenářů připadá na hlavu jednoho prostého scifisty nebo kolik vykouřených cigaret je úměrných jedné povídce dobré úrovně. Zajímá mě něco jiného. Tahle neustále rostoucí suma textu přináší pořádný kopec problémů, teorií, náhod a snů. Možná někdy nějaký programátor vezme ideální sumu všech SF publikací a jejich informace pak vloží do počítače. Připustíme-li neuvěřitelně optimistickou variantu, že se stroj nezavaří, naskočí nakonec - po dlouhém poblikávání, bzučení, drnčení a rachotu - na displej výsledek pod titulkem Celková zpráva lidstva o jeho budoucnosti.

A to bude to zpráva velice málo konkrétní. Sami to znáte - co autor, to názor: pesimistů je tím pádem minimálně tolik jako lidí s názory opačnými, Mars bude dobyt letos a také vůbec nikdy, mimozemské civilizace jsou na každém rohu a jsou naprosto vyloučeny... A taky: na Měsíci nikdy nepřistaneme a cestování v čase je hračka.

Moje laciná představa budoucnosti - v té hodně vzdálené, bezmála cílové pro nás - do toho všeobecného galimatyáše dobře zapadá, protože je zase úplně jiná. Naše budoucnost totiž bude pohádkou, uskutečněnou pohádkou - světem splněných iluzí, světem, v němž ani ten plně nejchytřejší člověk nerozliší realitu a sen. Nebude to je-nom dílo techniky. Bude to svět zcela odlišný od našeho zřejmě v protikladu k němu. Znění se všechno, člověkem počínaje. V důsledku symbiózy člověk - stroj se změní vše včetně estetických ideálů - antické řecké sochy budou v našich potomcích vyvolávat stejné pocity, jako v nás rekonstruovaný neandrtálec. Všechno bude možné, všechno bude jiné.

Jediné, o čem nepochybuji, že přetrvá, je - hádejte ? - sci-fi. Pod jiným názvem, v jiných formách, ale princip bude stejný. Protože je založený na charakteristické mentalitě člověka. Možná se mýlím.

Při znejme si ale, že je velice pravděpodobné, že devětadevadesát procent všech našich představ o budoucnosti je mylných. Říká nám to historie, že příroda, svět, vesmír, překonají tu nejbujnější fantazii. Oponovat Julesem Vernem znamená bránit ve hře, zdržovat, odbíhat od tématu.

Z knížek SF sotva poznáme, jaké to bude DOOPRAVDY. Její smysl /mj. / spočívá v pomalém, mravenším skládání střípků toho, co přijde, v sestavování milionů slepých variant, které přesto musí být se staveny, aby se eliminovala ta poslední, ta správná. A zase - jen dočasně správná.

Jsmo ve výhodě - na rozdíl od všeho ostatního ve vesmíru kolem nás si svou budoucnost dokážeme alespoň představit. Je to málo? Je daleko od představy k realizaci ?

J A C Í B U D O U ? „Nemračte se na Martany“ zněl titulok v jednom starém časopise, který poněkud méně vážnou formou podával návod k navázání kontaktů s U.F.O., které tehdy prožívaly konjunkturu. Jen velice málo nás zatím mimozemské návštěvníky vidělo, a tak se musíme opřít o autorskou fantazii. Namátkou vybíráme několik popisů mimozemců, tak, jak jsme je našli v zajímavých povídkách či románech

autorů SF.

Jaroslav Veis v zajímavém článku Čekání na roboty /MS č. 51/78 / píše: „V zásadě můžeme všechny /nepozemšťany - pozn.red./ rozdělit na dva typy: jednak bytosti značně podobné lidem čili humanoidy, jednak naprosto cokoli. Přejete si ožvlé kameny nebo inteligentní bytosti spleené z cihel? Prosím, k dispozici je myšlenka, že vedle uhlíku, který je schopen tvořit velké organické molekuly, má za určitých okolností podobné vlastnosti i křemík. Podobně může ožít moře, stromy, neurčitá protoplasma, ba i cosi, co by se dalo nazvat zhmotnělým vědomím.: jsou planety osídlené mechanickými bytostmi i elektronickými počítači. V zásadě však ve valné většině případů, ať jde o sebebarvitější vylíčení ožvlé a inteligentní prapodivnosti, málokdy se podaří autorovi zbavit tyto naše vzdálené bratrance vlastností, prozrazující příbuzenský poměr. Učeně se tomu říká, že v takovém případě není autor schopen zbavit se antropomorfního přístupu a zjednodušeně řečeno jde o to, že do jednání těchto naprosto ne-lidských tvorů se promítají ryze pozemské vlastnosti.“

Antropomorfismus nepozemšťanů však nemusí být vždy jen důsledkem autorovy naivity, často právě tato vlastnost umožňuje plně rozvinout původní záměr.

Martan z Nesvadbovy povídky Stella z třetí hvězdy na první pohled vypadá jako obyčejný člověk: „Byl to mnohem menší, ale mnohem mladší muž, v kombinéze, jakou nosí šoféři nebo mechanici, vypadal jižněji, asi někdo z těch italských přistěhovalců. Jenom oči měl trochu šikmé. Na hlavě sluchátka ...“

Nesvadba takového nepozemšťana pro svou povídku potřebuje, a logické zdůvodnění nemusí dlouho hledat: „Lidi na Marsu vypadají zrovna jako vy. Za určitých podmínek se život vyvíjí jedním směrem všude ve vesmíru. Stejným směrem. A k stejným tvarům.“

Od lidí se liší jinak - svou mentalitou: jsou sice technicky vyspělejší, ale přitom podivuhodně krutí a sobečtí. Jsou nervózní, nemohou spát - usnou, jen když se nadýchají zvláštního plynu.

Současná SF móda však preferuje ten právě opačný typ mimozemšťana. Jakoby se jednotliví autoři až předháněl, kdo vymyslí stvoření podivuhodnější a více nepodobné člověku. Činí tak v plném souladu s pravděpodobností - v kosmu patrně neexistují dva světy stejné, proto se nemohou shodovat ani životní formy. I když lze zase oponovat tím, že např. jednotlivé formy pozemského života - přes zdánlivou rozmanitost - jsou při komplexnějším pohledu až překvapivě podobné, založené na týchž chemických a biologických procesech. Přes všechny rozmanité varianty nacházíme u všech živočichů tytéž základní principy stavby i funkce orgánů - prakticky neexistuje živočich bez hlavy ap. Což ale nelze vztahovat na celý vesmír, takže se ocitáme ve slepé uličce.

Všechno patrně začal v roce 1934 Stanley G. Weinbaum svou povídkou. Odyseia z Marsu, obecně uznávanou jako jednu z naprosto nejlepších SF povídek všech dob a převzatou do české antologie Těžká planeta. Záhadná křemíková bytost, o které se zmiňoval Jaroslav Veis, pochází právě odtud.

„Nejdřív se objevila dlouhá stříbrošedá končetina, po ní pancéřový trup - šupinatý a stejně stříbrošedě matný jako končetina, která ho vytáhla z díry ven. Tvor sebou žuchl do písku. Bylo to těžko představitelné stvoření - s tělem jako obří sud, jedinou paží a otvorem připomínající ústa na druhém koci - z druhého pak trčel tuhý, špičatý ocas, žádné další končetiny, žádné uši, nos - nic! Těžce o několik metrů popolezlo, zarazilo špičku o casu do písku, namáhavě se vztyčilo a strnulo.“

Deset minut se stvoření nepohnulo. Pak se skřípěním a šustěním, asi jako když se mačká papír, se paže pokanula k otvoru úst a vytáhla cihlu.“

Ne každý spisovatel si však dává tolik práce s detailním popisem nepozemšťana. Většinou se spokojí s větou, pronesenou jen tak mimochodem, mezi řečí, kteréžto odhalení čtenáře nezřídka vyděsí. V pointě Veisovy povídky Vězení „Harassova pěst přerazí první z vězňových aluminiových žeber,“ Klegg v naší povídce z minulého čísla /přestože je díky mnoha negativním definicím zřejmé, že nejde o člověka/ se zčista jasna spouští „na všech dvanáct“, atd. Příkladů je nepřeberně.

Na autorskou vynalézavost jsou kladeny stále větší nároky, a tak se spisovatel musí uchýlovat k metodám stále rafinovanějším: opět Jaroslav Veis, tentokrát ve své známé povídce Škeble, používá zvláštní civilizaci, komunikující prostřednictvím chuti, tj. tak, že se její příslušníci nechají pojídat.

Není proto divu, že ve všeobecně „nepozemské horečce“ se vyskytnou zvrhlíci a žertěři, kteří celou tuhle problematiku pojmu zcela po svém. Zde podle mě dosavadní vývoj vrcholí. Zářným příkladem téhle školy je mi Tennova povídka Venuše a sedm pohlaví, která vyšla i u nás. Nejenže obyvatelé Venuše mají v jeho povídce celkem sedm pohlaví, nejenže se požívají mezi sebou navzájem, oni ještě musí tak ale vysvětlovat svou fyziognomii:

„Po manželské poradě, kdy se ustaví řetězec, jsou všechny pohlavní zárodečné buňky stimulovány do stavu meliózy. Zárodečná buňka se rozdělí na sedm gamet, přičemž šest z nich má brvy a sedmá je sekretována dovnitř nebo vně Plucha - podle pohlaví.“

/.../

"Reprodukční řetěz ? Normálně uváděné pořadí je srob / vodní forma/, mlenb /obojživelník/, tkan /okřídlený/, guur /rostlinná forma/, flin /norník/, blab /žije na stromech/. Řetězec samozřejmě pokračuje v kruhu: srob, mlenb, tkan, guur, flin, blap, srob, mlenb, tkan, guur, flin, blap, srob -"

V tomto nervním místě snad můžeme náš stručný výběr ukončit. Stejně je to všechno jeno fantazie, napadá mi, že v tu chvíli se za oknem /NEBUDETE TOMU VĚŘIT/ objevuje takový malý, zelený ... Má anténku !!!

K O L O S P O L S K Ý - T R O J R E C E N Z E

Stanislav Lem: PÁNŮV HLAS /povídky, novely, hry, scénáře/; Svoboda - edice Omnia 1981, překlad František Jungwirth a Pavel Veigel, náklad 70 000 ks.

Přestože od vydání téhle knížky uplynul již prakticky rok, diskuse kolem ní neustávají. Máme za to, že jsou plně na místě a tím pádem k nim přispějeme svou hřivnou. Jako první má slovo lemolog ing. Pavel Veigel, jeden z překladatelů této knížky /vědecký titul považuje za oprávněný jistě každý, kdo poslouchal jeho přednášku v Pardubicích, každopádně v zemi, kde před časem výtečně prospěroval Výzkumný ústav díla Zdeňka Nejedlého, považujeme možnou genezi této vědní disciplíny za plně opodstatněnou.

Pánův hlas napsal St. Lem v roce 1968, tj. v období, kdy přechází o i beletristické tvorby do oblasti filozofických esejů a úvah / 1967 - rozšířené vydání Summy technologiae, 19638- Filozofie náhody, 1970 - Fantastika a futurologie/. Román je touto skutečností silně poznamenán.

Děj je v podstatě prostý, jedná se o historii luštění neutrinového signálu z vesmíru, situovanou do blízké budoucnosti. Příběh vypráví profesor Hogarth, prezentovaný jako geniální matematik. Úspěšně se podařilo vykreslit vnitřní rozvažování genia, ukázat jeho myšlení tak, aby čtenář o jeho duševní velikosti byl přesvědčen, což svědčí o mimořádné myšlenkové úrovni autora knihy. Nabízí se domněnka, že jako model osobnosti prof. Hogartha užil Lem Alberta

Einsteina. Hovoří pro ni i Einsteinova úloha při výzkumu atomové bomby. Přístup k výzkumu signálu z hvězd je totiž paralelou atomového výzkumu USA za 2. světové války včetně přísného utajení, výstavby výzkumného střediska v poušti, apod.

Pánův hlas - Master's Voice - je modulovaný proud neutrin odlišný od jiných toků neutrin přicházejících z vesmíru. Prokazuje některé mimořádné vlastnosti, které jsou předmětem soustředěného výzkumu. V knize je vyslovena řada hypotéz o jeho původu včetně mimozemských civilizací, konečně řešení však předloženo není. Při prezentaci těchto hypotéz osvědčuje autor svoji erudici v oblasti astronomie a kosmogonie. Signál umožní konstrukci fyzikálních a biologických substancí s možným vojenským využitím. Jak si poradí vědci se skutečností, že jejich výzkumy mohou ohrozit biologickou existenci lidstva? Tady je morální jádro knihy, protože uvedená situace již na Zemi vznikla, současné zbraně jsou produktem výzkumu vědců, kteří o jejich dalším použití už nerozhodují. Hlavní objev je pak příležitostí k rozboru odpovědnosti vědce. Autor jednoznačné řešení nepodává, vyhne se mu tím, že přímé vojenské využití objevu není z fyzikálního důvodu možné, morální varování však zůstává.

Románem proniká autorovo přesvědčení, opakované i jinde, o nemožnosti dialogů dvou civilizací na odlišném stupni vývoje. Je zde spousta původních vynikajících technických i myšlenkových nápadů, některé by si zřejmě zasloužily odborného prozkoumání z hlediska vědeckého použití, např. matematizace etiky. Tento úkaz je u Lema spíše normální, svými knihami totiž přesvědčuje, že má více nápadů než stačí ve vlastní tvorbě využít.

Ačkoliv se jedná o román, autor se obejde bez motivu ženy, těžiště je položeno do fyziky a filozofie. Z toho vyplývá i možný okruh zájemců - čtenář s technickým vzděláním vychutná knihu mnohem více. Kniha sice nedosáhla popularity jiných Lemových prací, v jeho díle má však svoje výrazné místo a je záslužné od nakladatelství Svoboda, že umožnilo našim čtenářům, aby se s ní seznámili.

Druhá recenze je redakční :

„Nejsem s to pochopit, proč lidé bez řidičského průkazu nesmějí jezdit na veřejných komunikacích, zatímco se na regálech knihkupectví mohou v libovolném množství objevovat knihy osob - zbavených svéprávnosti - a to už nemluvím o vědě. Inflace tištěného slova je nejspíše vyvolána exponenciálním růstem počtu pisatelů, ale stejnou měrou také ediční politikou. V dětství naší civilizace tomu bylo jinak, že číst a psát uměly jenom vybrané osoby se skutečným vzděláním, a podobné měřítko platilo i po vynálezu knihtisku. Pokud se snad vydala díla hlupáků, / čehož se asi sotva někdy bude lze varovat/, pak jejich počet nebyl tak astronomický, jako je dneska. Dnes musí hodnotné publikace nutně utonout v záplavě braku, protože nalézt jednu kvalitní knihu mezi deseti špatnými je snažší než tisíc v milionu. Mimoto se nevyhnutelně vzmáhá pseudoplagiátorství - náhodně opakování cizích, obecně neznámých myšlenek.“

Snad právě tento citát z dvousetstránkové Lemovy knížky lze použít jako charakteristické motto pro onen jedinečný literární a vědecký projekt, jakým je loni u nás vydaný Pánův hlas. Tento úryvek podává zhuštěnou charakteristiku celého spisu - sournu autorativně podaných informací, založených na takřka počítačové znalosti nejrůznějších vědních disciplín, historií počínaje a atomovou fyzikou konče /nepřečíst si, že kniha byla napsána před patnácti lety, podezřívá bych ze spoluautorství některý moderní computer/, které šokují už samotnou metodou, jíž jsou předkládána: nejprve je vytvořen určitý názor, z nějž se pozvolna stává teorie /bez veškerých - přinejmenším laikovi zřejmých - nedostatků/, aby vzápětí byla zavržena a nahrazena novou, kterou na další stránce čeká stejný osud.

Kniha je v dobrém slova smyslu exhibicí autorova myšlení - na tomto místě by bylo možné citovat desítky stránek. Jde prostě o jedinečný prozaický útvar, dílo na pomězi beletrie a filozofie / znalci Lema vědí, že podobných knih napsal v poslední době více/, které velice zhuštěnou formou podává řadu provokujících námětů k přemýšlení./ Snaha vyprovokovat čtenáře a podnítit jej k vlastním úvahám je podle mě hlavním obsahem knihy. Při prvním čtení - a později jsem se s tímto názorem několikrát setkal u jiných - jsem měl zprvu dojem, že vypravěč Hoarth /implicite St. Lem, je vědeckým exhibicionistou, něčím ve stylu Cassia Claye, ale ve vědě. Není to pravda. I tento seběvědomý tón, jakým jsou prezentovány statistické a jiné údaje má zřejmě za hlavní cíl inspirovat čtenáře/. Nejde-li ovšem o extrém - „Kolik úsilí mě stál důkaz, že Dillova varianční kombinatorika je pouze nedokonalou aproximací ergodického teorému!“ - str. 327/. Řada Lemových názorů se z tohoto hlediska jeví jako - minimálně - sporné. Vzbudit diskusi však lze i za tuto cenu. V našem úvodním citátu / který je v knize ještě několikrát rozveden/ je naznačen poněkud konzervativní názor na roli lidského vzdělání a tendence ke kastovníctví vůbec. Další příklady: „Atomová válka je zajisté strašné zlo, ale její vzdálenější důsledky se mohou projevit jako spásné a do dobré.“ - str. 331 , atd. Lem prostě předpokládá, že jeho knihu budou číst lidé určitého vzdělání a inteligence /její styl to již od prvních stránek vyžaduje/, tím však není zaručeno, že čtenář dojde vždy tam, kde jej Lem zřejmě mít chce. Lemův styl je dalek toho, aby čtenáři cokoliv servíroval po lopatě, ponechat jej však na pospas problematickým teoriím a není správné.

Nemohu si však odpustit alespoň ještě jeden citát charakteristický pro Lemovu metodu i pro celý rád knihy. Týká se otázky vědy:

„Před dvaceti lety cesta z Evropy do Spojených států trvala sedm hodin; nákladem osmnácti miliard dolarů byl tento čas zkrácen na padesát minut. Je známo, že pomocí dalších investovaných miliard lze dobu letu zkrátit ještě o polovinu; pasažér sterilizovaný na těle i na duchu /aby k nám nezavlekl ani asijskou chřipku, ani asijské myšlenky/, nacpaný vitamínama a filmovým programem z cívký, se bude moci přenášet od města k městu, ze světadílu na světadíl, z planety na planetu - stále bezpečněji a rychleji, ale vize takovéto účinnosti pečovatelských nástrojů nám má zacpat ústa, abychom se nemohli zeptat, k čemu slouží to oslňující cestování. Takové tempo nemohlo naše staré živočišné tělo snést, nadměrně rychlé přesuny z jedné polokoule na druhou rozbíjejí rytmus spánku a bdění, naštěstí byl však vynalezen chemický prostředek, který tuto disharmonii odstraňuje. Je pravda, že ten prostředek občas vyvolává deprese, ale jsou tu zase jiné, povzbuzující; ty opět vyvolávají koronární choroby, nicméně do srdeční tepny lze vsunout polyetylenovou trubičku, aby se neucpala.

Vědec se v takových situacích chová jako svičený slon, jenž poháněč postaví čelem proti překážce. Používá sílu rozumu, jako slon sílu svalovou, to znamená na rozkaz; to je neobyčejně pohodlné, protože kvůli tomu je vědec ochoten přistoupit na všechno, protože už za nic není odpovědný. Věda se stává zákonem kapitulantů; logický počet se má stát automatem zastupujícím člověka jako moralistu; podléháme nátlaku „lepšího poznání“, které si dovoluje tvrdit, že atomová válka může být druhotně něčím dobrým, protože to vyplývá z aritmetiky. Dnešní zlo se jeví z jistého hlediska dobré. Rozum přestává naslouchat intuitivnímu našeptávání emocí, ideálem se stává harmonie dokonale zkonstruovaného stroje; tím se má stát civilizace jako celek, i každý její jednotlivý člen zvlášť.“ /str. 331 - 332/

Až dosud jsme mluvili o myšlenkové stránce Lemovy knížky /nám na mysli problematiku přírodních věd/. Nejde zde však o demonstraci „toho, co všecičko autor ví“, na to je Lem již přece jen dost vyspělý. A tak spíše než v jednotlivých dílčích vědeckých nápadech,

kterými kniha plýtvá /působí takto spíše dojmem jakýchsi pamětí a ne pouze jedné knihy v početné řadě podobných/ vidím hlavní význam knížky v jejím celkovém zobecnění. Závěrem se totiž Lem dopracovává k jedinečně syntetizujícímu pohledu na celý svět, lidské poznání apod. - vědecký traktát se mění ve filozofický. Když ing. Weigel v Pardubicích mluvil o tom, že Pánův hlas / a podobně i ostatní filozofické Lemovy práce nedávných let/ nemají publicitu mezi soudobými filozofy, dost mě to překvapilo, protože některé zde uvedené myšlenky jsou nepochybně podnětnější než závěry lidí „z branže“. Neuvěřitelně nadčasový pohled, jehož se Lem dopracoval v závěru své knihy, považuji za prakticky jedinečný v celé dostupné sci-fi - kdy se Lem staví svými úvahami nad lidstvo, nad čas, nad vesmír, kdy existenci celého vesmíru ve své nekonečné rozprostraněnosti a hmotnosti chápe jako pouhou epizodu v moři času. Podobný pohled / i když na zcela jiné úrovni a se zcela jiným záměrem / mohli nepočtení čtenáři nalézt v Laffertyho povídce Dlouhý, dlouhý čas.

Lemův Pánův hlas doporučuji každému - nejen čtenáři SF - komu záleží na budoucnosti lidstva a komu občas nedají spát některé důležité otázky jeho existence. A to přes názor samotného prof. Hogartha, který se ke sci-fi staví velice skepticky /str. 323-324/: „Autoři pseudovědeckých pohádek dodávají konzumentům to, co si oni žádají: banality, obecné pravdy, stereotypy, dostatečně bizarní a tak kamuflované, že u čtenáře vzbudí údiv, a přitom ho nevyvedou z jeho životní filozofie. Pokud existuje v kultuře pokrok, je to především ve způsobu nazírání, avšak literatura, zejména fantastická k tomu nepřispívá.“

Jelikož pod titulem Pánův hlas byla vydána nejen původní próza, ale i několik dalších titulů, v poslední recenzi zaměříme naši pozornost i na ně.

Asi žádný zahraniční spisovatel science fiction k nám není uváděn tak často jako polák Stanislaw Lem; dokonce si troufám tvrdit, že patří mezi do češtiny nejpřekládanější prozaiky vůbec. Český čtenář zná jeho Planetu Eden, Návrat z hvězd, Solaris, Vyšetřování, Příběhy pilota Pirxe, Futurologicky kongres, Rýmu, a řadu dalších knížek. K nim se nedávno přiřadil další úctyhodný výbor Lemových prací, nazvaný podle nejdelší z nich Pánův hlas. Obraz Lemovy tvorby a jeho schopností zase o něco rozšiřuje a staví před čtenáře nejruznější projevy tvorby tohoto skutečně titána polské, ale i celosvětové sci-fi. Neboť Lemovi Astronauti to byli, kteří v roce 1951 rozvířili literární hladinu a započali svízelnou cestu rehabilitace tohoto žánru v soc. zemích. Je určitě hodně Lemovou zásluhou, že polské podhoubí SF dnes vypadá tak, jak vypadá - fan klubů je bezpočet, existují speciální časopisy, početné antologie a především - desítky domácích novinek každý rok, paperbackové edice, v nichž se představují začátečníci i ostrílení veteráni. Poslední dva české výbory polské science-fiction - Touha po modrém nebi a Fantastika 80 jsou jasným důkazem, že Lemovi vyrůstá řada kvalitních následovníků, mezi nimiž Janusz A. Zajdel není mistrem jediným.

Výbor, který sestavil Ivo Železný, poskytuje záběr opravdu rozmanitý - od počáteční technické SF /Topolny a Czwartek/přes problémovou fantastiku /Přelíčení/, filozofující texty /Exodus/ k satirickým scénářům pro rozhlas a divadlo. Těmi posledními můžeme začít - jistě uznáte, že nejde o formu v žánru sci-fi právě obvyklou. Lemovy pokusy na tomto poli jsou zajímavé, posuďte sami: téma symbiózy člověk-stroj rozvíjí třeba jednoaktovka „A existujete vůbec, pane Johnsi?“. Popisuje soudní proces s automobilovým závodníkem, kterému v důsledku opakovaných havárií byly operovány stále nové a nové umělé orgány, až v něm nezbyl ani kousek „původní“. Protože však zakoupené součástky nezaplatal, žaluje ho firma - výrobce,

protože dle jejího názoru nejde o závodníka Johnse, ale o soubor součástek, které je záhodno rozebrat a použít účelnějším způsobem. Dobřehažený problém Lem „řeší“ šalamounsky - soudce odročuje líčení, takže všechno zase zůstává na čtenáři. Jako v každé dobré knížce.“

„Věrný robot“ svou technokratickou atmosférou 60. let připomíná třeba Hudečkovy obrazy, i když, přísně logicky vzato, s Nočními chodci má málo společného - opakuje se problém člověk versus robot. /robot s až překvapivě lidskými znaky/, který usiluje o dokonalého pána. Když už je přesvědčen, že takového získal, rozpoutá se banální hádka dvou domněle dokonalých, přitom však standardně sobeckých lidí, a hra pak svým závěrem poněkud připomíná masakr z Hamleta. Ústřední problém - nevypěstost člověka ve vztahu k poměrně dokonalé technice - je námětem i dalších her.

Za velmi dobrý považuji scénář rozhlasové hry Měsíční noc - příběh dvou vědců, pracujících v osamělé měsíční základně, v níž dojde k havárii. Počítač Lunak vyzývá ke klidu a šetření kyslíkem, který stěží vystačí pro oba. Zároveň se zapne nahrávací zařízení. Oba muži, místo aby věcně rozebrali situaci a omezili pohyb na minimum, se snaží jeden druhého zabít, nahlas obviňují jeden druhého, aby byl zkreslen skutečný běh událostí, tak jak jej zaznamenává pásek. Rozpoutává se rvačka, nad kterou se klene monotónní hlas počítače, který objevil možnost záchrany. To už jej však nikdo neposlouchá, protože oba muži svou šanci přežít pro marnili v nesmyslném boji. Zůstává pouze záznam.

Autorovu rozkoš z konstruování vědeckých, či spíše pseudovědeckých problémů ukazují čtyři hry s profesorem Tarantogou /jeden z opakujících se Lemových hrdinů, podobně jako pilot Pirx, Ijon Tichý/. Dobře se zde ukazuje další z Lemových autorských kvalit - psát o vážném nevázně - a sdělněji: o významu vědecké etiky v moderní době /Audienční hodina prof. Tarantogy/ nebo o tom, že není dobré, když jedni lidé špiclují druhé /Černá hodina prof. Tarantogy, v níž je policejní špicl za trest poslán strojem času do pravěku, kde získává obdiv neandrtálských samic čmáráním po skalách/. Vedle scénářů pak působí jednotlivé menší prózy kupodivu slaběji - kromě těch nejstarších, poplatných své době /Topolny a Czwartek, Konec světa v osm hodin/. První opravdu do dobrou práci je Exodus, jehož některé myšlenky se snad mohou zdát poněkud vykonstruované a literární, nicméně v dnešní, pozvolna se militarizující době, získávají širší platnost. Pomineme-li poněkud diskutabilní Masku, najdeme zde 2 prózy, které český čtenář už zná - Sto třicet sedm vteřin a Přelíčení /podle poslední byl natočen sovětsko-polský film Zkouška pilota Pirxe, mimochodem znamenité úrovně - též proto, že se držel předlohy/.

JAK TO DĚLAJÍ JINDE

Setkání SF klubů ve Veszprému HUNGAROCON 4

V Maďarsku existuje v současné době 45 klubů SF. V roce 1982 uspořádaly již počtvrté konferenci HUNGAROCON. Zúčastnili se jí zástupci z Polska, Jugoslávie, Švýcarska a Belgie. Ze Švýcarska byl přítomen Pascal Docummon, ředitel jediného muzea SF a pořadatel konference EUROCON 7. Koordinátorem evropské společnosti SF je spisovatel Pierre Barbait z Francie, místopředsedou Alim Kesokov ze SSSR a John Brunner z Anglie, hlavním tajemníkem pro Evropu je Andrzej Wojcik /pro východní část / a Jean Paul Cronimus z Francie /pro západní část/.

Konference EUROCON se konají každé dva roky. V roce 1982 obdrželi ceny bratři Strugačtí a John Brunner. Ústředním časopisem EUROCONu je Shards Of Babel; v Belgii vychází magazín Amperes, v Ma-

řarsku Galaktika. Cenu za rok 1982 dostalo také nakladatelství LEMP-KAW z Polska a vydavatel Wilhel Heine /NSR/ a časopisy Amperes a Shard Of Babel.

/podle časopisu Ország-világ přeložil Karel Blažek/.

Předchozí článek má sloužit jako navození atmosféry k reportáži z celostátního setkání našich scifistů PARCON 83, které přineseme v příštím čísle.

Kromě toho v příštím čísle a odláme dohnat alespoň částečně skluz v recenzích, a tak si můžete přečíst o knížkách Boule /Planeta opic/, Souček /Bohové Atlantidy/ plus o dvou českých a dvou sovětských samplerech.

S radostí jsme zjistili, že počet rozčilených reakcí na prvé číslo našeho listu dosáhl počtu nula. Děkujeme rovněž za maximální toleranci ohledně názvu našeho revolverového plátku, ano, je pravda, že blbější a řvavější už těžko mohl být, ano, je to pravda.

Jinak v minulém čísle jsme nadhodili pár novinek SF, které mají v nejbližší době vyjít /resp. už vyšly/; i péčí Karla Blažka jej můžeme rozšířit o několik dalších titulů, opět však bez nároku na úplnost, protože všichni dobře víme, že nikdy nevíme, čím nás naše milé nakladatelské domy zase překvapí, no né, milí čtenáři. Takže si chystejte šrajtofli, má toto být dost:

Páral - Válka s mnohozvířetem /ČS 84/, Aldiss - Druhý ostrov doktora Moreaua /NV 84; další z rostoucí řady variací na známé téma - po Usherech a Maelströmech. No. 2 se snad dočkáme i obdoby Lundwallova Nic pro hrdiny, což by vůbec nemuselo být špatné/, Kratochvíl - Pavilon J / Středoč. nakl. 84/, Klička - Drion opouští Zemi / Albatros, Karavana 83/, Mikula - Dvacetkrát starší než Altamira / Albatros, inzerováno již na 82/, Volný - Zlatá klec plná času /Práce 83/, Faraggi - Pán času /Slov. spisovatel 83/, Rosenbaum-Szalai - Dvojnásobný dvojník /Profil 83/, Szalai: Cesta do bláznovy zahrady /MF 83/, Brunner : Úplné zatmenie /Pravda 83/, Lem : Dokonalá prázdnota /Svouboda 83/, Pelot: Ostrov dravců /Albatros 83/, Bulyčov: Prázdniny na planetě Coleida /Pravda 82/.

Nejpraktičtější a nejúčinnější formou žánru sci-fi je bezesporu povídka. Plně odpovídá typické metodě stylu - beletristické zpracování NĀPADU, jelo rychlé, často skicovitě nahození a překvapivá pointa /SF román staví prakticky na tomtéž, avšak s nezbytnou hierarchií většího počtu nápadů, seřazených stupňovitě kolem myšlenky hlavní/. Sci-fi povídek je proto spousta. A nejen těch dobrých, samozřejmě.

V každém čísle budeme vyhlašovat povídku, která se nám za uplynulé období /které skutečně chceme věřit nevěřit, zkrátit na necelý měsíc/ nejvíce líbila. Dnes je to Bulyčevova povídka HALÓ, JE TA NI-NA ?, naposled publikovaná v Karavaně Maják na útesu Delfínů. Sugestivní a nesmírně humanistická povídka /jaké v poněkud choleric-ké západní sci-fi neznáme/ pojednává o imaginárním telefonním rozhovoru mimo hranice času: současník rozmlouvá s děvčátkem, které žije v roce 1942, ve válečné Moskvě, obležené fašisty. Nakonec si vzpomene, že sám v době války ztratil na jistém místě potravinové lístky. Poradí děvčeti, kde je hledat, a nevěřicně zavěsí. Po čase se doví, že tím této dívce zachránil život. Jde o skutečně nádhernou povídku, bez jakýchkoliv spisovatelských šarád a šoků, samotné lidství zde otrlého čtenáře překvapuje.

P O V Í D K Y

Mezi původními prózami budeme samozřejmě preferovat kousky z vlastních kapes + kapes nacházejících, se v nejbližším okolí. Občas se ale najde povídka, která skutečně stojí za otištění, je prakticky neznámá a navíc se nám sem vejde. Příkladem je právě ta následující; napolsed u nás vyšla před čtrnácti lety časopisecky.

H. W. FRANKE : S O U B O J

Bal zabočil do lesa. Věděl, že je svému soupeři rovnocenným partnerem a věděl též, že pro oba není na této neznámé planetě místa. Prodíral se namáhavě hustým, trním pokrytým porostem a brzy našel mýtinu, vhodnou pro útok ze zálohy. Přeběhl ji a skryl se v křoví.

Také pro Cobrichta to byla neznámá planeta a i on si byl vědom, že k provedení svěřeného úkolu nemůže potřebovat svědka. Neohlížeje se na podivné, ostrými bodci pokryté rostliny, sledoval svého psa-robotu, uklánějícího po protivníkově stopě.

Když se zbraní v ruce vyběhl na mýtinu, postřehl v křoví naproti zablesknutí. Trhl bleskurychle pákou svého obranného agregátu a utvořil před sebou gravitační pole - právě včas, aby zachytil raketovou střelu. Bal vypálil proud negativní paprsku, aby protivníkově pole neutralizoval. Na to Cobricht čekal - jakmile se prostor mezi nimi uvolnil, vyslal pozitronní blesk. Z místa, kde byl Bal ukryt, vystoupil štiplavý dým - byly to ale pouze křoviny, protože Bal dokázal blesk včak zneutralizovat.

Okamžitě reagoval protiútokem. Pod účinkem jeho tepelného zářiče se půda pod Cobrichtem změnila v dýmající bažinu. Cobricht obětoval svého psa-robotu, který záření přitáhl na sebe a ve zlomku vteřiny shořel. Cobricht namířil na Bala svůj dematerializátor. Chráněn vibračním pásmem, zaútočil Balm aniónovým proudem, ale Cobricht proti němu vyslal kationový paprsek. Utvořila se mezi nimi žhavá, prskající a oslnivě se chvějící stěna energií, Bal zesílil intenzitu vývoju a blýskající stěna se přibližovala ke Cobrichtovi, který její další postup zastavil zvýšením toku svého zářiče na maximum. Aby přetlak odvrátil, musil Bal jeho příkladu následovat.

Chvíli se obrovská bariéra energií s rachotem nerozhodně pohybovala, převažujíc se jednou na tu, podruhé na onu stranu.

Balův agregát se začal vybíjet rychleji. Tepelná bariéra se k němu nezadržitelně přibližovala. Bal uchopil atomový granát, který měl stále u sebe. Výbuch tohoto granátu by stačil protivníka, jeho samotného a patnáct čtverečních mil okolí proměnit v prach a popel ...

Když Kat'unga, který se svojí dlouhou foulačkou seděl vysoko na nimi v koruně obrovské pinie, zpozoroval, že plamenná vlna dole opadá, vydechl ulehčením. Zcela určitě to byli velice zlí bohové, kteří pod ním zápasili! Vrhł rychlý pohled na své lidi, usazené na okolních stromech a vyrazil pronikavý válečný pokřik.

Mračno malých, otrávených šipek se sneslo jako krupobití na zápasníky ...

Granát, který si Kat'unga odnesl zaslouženě jako válečnou kořist, vybuchl až za dvacet let, kdy jeho majitel náhodou nastavil správnou číselnou kombinaci spouštěcího mechanismu. Kráter najdete na západ od Dračích hor v krajině zvané Basuto, v Jižní Africe. Basuto je slovo kmene Bantuů a znamená „Pomsta bohů“.

Převyprávěl. Vl. Šrámek

Tristan Bernard, který napsal následující povídku, v žádném případě není nějakým nováčkem, pišící sci-fi, on vlastně žánr nepsal nikdy. Tahle povídka je v odkazu tohohle montmatreského bohéma a kabaretiéra vlastně výjimkou. Přečetli jsme v antologii Smích a písně Montmartru, vydal na jaře Klub přátel poezie. Napsáno před zhruba osmdesáti lety.

TRISTAN BERNARD : CO NÁM TO JEN CHTĚJÍ ŘÍCT ?

Tuto otázku si kladli vědci schromáždění na kongresu v Pampeluně, aby hledali prostředky možných spojení mezi planetou Země a planetou Mars. Bylo dosaženo shody, že světelná znamení pozorovaná na povrchu Marsu jsou zjevně signály nám adresované, jejichž smysl je třeba rozluštit. A nebylo pochyb: proč by měla planeta ztrácet čas osvětlováním za dne, ne-li aby konverzovala s jinými planetami?

Dr. Isodorus předložil návrh, který byl jednomyslně přijat.

„Připustíme,“ říkal tento učený doktor, „že martané jsou mnohem pokročilejší než my na cestě k pokroku a že zdokonalenými telefonickými a telefotickými prostředky pozorují vše, co se děje na povrchu naší planety. Riskujme to tedy a napišme jim francouzsky. Nepřijde nás to dráž než dvaadvacet miliard.“

Aby bylo možno psát lidem sídlícím tak daleko, bylo třeba si opatřit obrovský list papíru a především velice rovné místo, kde ho rozložit. Bylo zvoleno klasické místo pro podobný pokus, pouště střední Afriky. Byly zrušeny oázy a černošské vesnice srovnány se zemí, aby se zabránilo záhybům na obrovském listu. Současně bylo civilizováno mnoho černochoů a na vegetariánství obráceni všichni lidojedi z Ouandri, Ouangdé a Ouanggy, dosud tak chtiví lidského masa, že krmili vlastníma ušima své hladové žaludky.

Byla zastavena produkce všech továren na inkoust, takže v Evropě inkoust nebyl. Madame Séverine musela psát na stromovou kůru své výmluvné výzvy k veřejné dobročinnosti, zatímco městští bubeníci, podobní starým rapsodům, deklamovali na křižovatkách Limoges, Andelysu a Loudéacu alexandríny pana Francois Coppéno.

Když se podařilo chemickými prostředky dosáhnout dostatečné světelnosti inkoustu, obrovské válce tažen volským spřežením ho rozvířily, aby vytvářely písmena na listu papíru. Tato práce trvala na čtyři měsíce. Protože signály z Marsu pokračovaly ještě silněji, bylo rozhodnuto vyslat nejprve tuto krátkou otázku:

„PŘEJETE SI ?“

Každé z těchto písmen měřilo sto mil na výšku. A bylo pečováno o to, aby tečka nad i měla takový průměr, že se na ní mohla rozvinout celá armáda. Po dokončení nápisu se na velké observatoři v Gabunu vyčkávala odpověď z planety Mars. Nečekalo se dlouho. Po čtyřiaadvaceti hodinách odpověď z Marsu došla obratem pošty prostřednictvím jednotlivých světelných písem, jež se objevovala jedno po druhém po čtvrt hodině. Observatoř je telegrafovala vrcholně vzrušeným pozemšťanům.

Odpověď na otázku „Přejete si?“ říkala velice stručně: „NIC:“

Ve střední Africe byl natažen nový list papíru, na nějž byla napsána tato písmena /práce trvala jen sedm měsíců /:

„TAK PROČ NÁM DÁVÁTE SIGNÁLY?“ Mars odpověděl:

„NEMLUVÍME S VÁMI, ALE SE SATURNEM.“

PK : A U D I E N C E

V dusném, slunečném srpnovém odpoledni se okna mrakodrapu třpytí, jako kdyby byla ze stříbra. Hladina smogu je vysoká, takže jsou všechna hermeticky uzavřena. V nepřetržitě pracující klimatizaci to samozřejmě skřípe, a tak jedinou osobou, jejíž plíce dnes nedoznáva-

jí úhony, je Alex Cormixtrack, generální ředitel. Jeho okna jsou dostatečně vysoko nad vrstvou kouřových mračen.

„Ale to snad nemyslíte vážně,“ říká Alex Cormixtrack jednomu z mnoha podřízených, který se jmenuje Torpédo Bill a v této chvíli se třese před obrovským stolem jako školák. Proč zrovna já, říká si; mám já tohle vůbec zapotřebí - opakuje si tyhle a podobné věci a šéfovo běsnění k němu tedy doléha naštěstí jen z dálky: „Žádal jsem vás o věcný a objektivní návrh... A vy mi přinesete tohle... Psychologická příprava našich kadetů je důležitá věc, milý pane... Vy se zmůžete na dva archy nesmyslných povídaček...“ Zničehonic Bill registruje podivné ticho a než stačí mobilizovat pozornost, má již několik centimetrů od svého obličeje obrovská šéfova ústa, která se pravidelně otvírají a artikulují větu, jež v Billových uších přechází ve vytí sirény - „MLADÝ MUŽI, POSLOUCHÁTE MĚ VŮBEC?“

„Samozřejmě, pane,“ Bill je nazpět v šéfové pracovně, v nejvyšším patře institutu přípravy kosmických pilotů, vysoko nad městem.

„Jak jste u nás vlastně dlouho?“ Billova odpověď zaniká ve zběsilém ryku, který důsledně vyplňuje stěny pracovny, jež je z akustického hlediska bez chyb. Hysterik, chápe Bill. Už oddělal dvě srdce, jedno vlastní a jedno umělé. Někdo si to může dovolit, krčí rameny.

„Teprve dva měsíce, pane“ opakuje. „Nastoupil jsem hned po tom, co...“

„Ano, už si vzpomínám - rozšířený nábor nových sil pod názvem S pomocí našich dětí dobudeme nové světy, sám jsem to heslo vymyslel...“

Teď se mě zeptá, jestli se mi líbí a já řeknu, že ano, pomyslí si Bill.

„Bylo to dobré heslo, všem se líbilo,“ pokračuje Alex Cormixtrack, „dali jsme šanci mladým úspěšným vědcům, astronautům, výzkumníkům. Kde jste se p r o s l a v i l vy?“

Nedá se říct, že by mě šetřil, napadá Billa.

„Let Zelené Bobiny, pane. Nezdařená expedice spojená s ...“

„Stačí, vím, co jde. Doporučili vás z ústředí, že? Tak mi prosím vás vysvětlíte, co má tohle znamenat. Přiznám se, že nic nechápu,“ ústa tichnou, tělo se boří do hlubokého křesla, oči svítanou v napjaté pozornosti. Příjem, říkají.

Teď jde o hodně; jestli mu to nevysvětlím tak, aby to pochopil, přeloží mě, vylodí, zase nastoupím k pilotům a budu létat v té zimě. Torpédo Bill se štítil zimy.

„Zelená Bobina měla prozkoumat vnější Saturnovy prstence pane. Posádku tvořili tři lidé - Danton ve funkci velitele a já s Leifem Darkssonem jako vědecká posádka. V poslední fázi letu k cíli prošla naše loď rojem meteoritů. Nikdy se nevysvětlilo, proč se tak stalo bez předchozí ostrahy. Bezpečnostní zařízení zřejmě vypovědělo službu...“

„K věci, Bille,“ vrčí křeslo.

„Několik částic prorazilo plášť lodi, takže došlo k dehermetizaci. Danton zahynul okamžitě. Leif Darksson a já jsme zvenčí opravovali navigační zařízení. Při průchodu rojem jsme byli právě ve stínu lodi. Byla to náhoda...“

„Opakuji vám, že chci slyšet vaše návrhy ohledně psychologické přípravy našich žáků,“ odsekne křeslo.

„Ano, pane, to s tím souvisí. Loď byla srážkou poškozena, všechny obytné prostory byly bez vzduchu. S naším vybavením nebylo možné provést opravu, a tak jsem obrátil loď k návratu. Podle palubního řádu jsem převzal funkci velitele. Naše situace byla špatná. Zbývali nám sice dostatečné zásoby kyslíku, ale byli jsme odsouzeni k několikátýdennímu pobytu ve skafandrech. Kdo to neprožil, nedokáže

si naše utrpení představit.“

„Naposledy vás upozorňuji ...“

„Skafandry přirozeně umožňují s vykonávání potřeb, ale neberte to idealisticky. Mýt jsme si mohli jenom ruce. Otlačení, bolesti v kloubech a páteři - protože skafandr je těžký - a bolesti hlavy se staly přirozeným doplňkem každého dne a noci. Ale dalo se to přežít. I když jsme denně počítali, kolik nám ještě zbývá do návratu.

A tady jsme u jádra věci. S Leifem Darkssonem jsem se znal ještě ze školy. Byli jsme opravdu dobří kamarádi, letěli jsme spolu už poněkolidakrát. Leif byl správný kluk, vždycky měl dobrou náladu a navíc byl prvotřídní expert v astronomii. Měl jenom jednu špatnou vlastnost, jestli se to teď dá říct - strašně si zakládal na tom, jak vypadal.“

„Milý hochu, upozorňuji vás, že vašemu vyprávění již mohu věnovat pouze pět minut.“

„To mi stačí, pane. Leif musel mít vždycky účes od nejdražšího holiče, pečoval o svou pleť aspoň půlhodinu denně, všechn volný čas trávil pedikúrou, manikúrou a já nevím čím ještě. Neumíte si proto představit, jeho zděšení když zjistil, že mu začínají padat vlasy. To bylo asi před třemi lety. Od té doly se jeho sebeláska změnila v mánii. Při každém česní přepočítával vyčesané vlasy, po tuctech kupoval zázračné vodičky pro vzrůst vlasů. Nejhorší na tom bylo, že čím větší měl strach tím rapidněji mu vlasů ubývalo. Nakonec mu na hlavě zůstaly jen dva štětečky kolem uší. Byl z toho hrozně nešťastný.

Ale pořád se nevzdával naděje. Bral si ty vodičky s sebou dokonce i když měl někam letět. A tím se dostáváme k vlastním problému.“

Chvíli bylo ticho, než se z křesla pomalu ozve: „Tak přece mluďte.“

„První dny po dehermetizaci lodi jsme nezpозorovali vůbec nic. Ale po nějaké době, když jsme se nudili nejvíc, jsem zpозoroval, že Leifovi pod průzorem raší na hlavě vlasy. Řekl jsem mu to. Neumíte si představit jeho radost! Zdálo se, že pod vlivem extrémních, podmínek jeho lektvary skutečně zabraly - vlasy mu totiž rostly opravdu rychle. Zatímco já jsem měl na bradě teprve nepatrné strnisko, jemu se už vousy kroutily do pramínků. Narůstaly mu až centimetr denně. Brzy pod průzorem úplně zarostlý. A to bylo zlé.

V těchto podmínkách se samozřejmě nemohl holit ani stříhat. Projekt skafandru s něčím takovým prostě nepočítal. Vlasy a vousy mu už rostly tak rychle, že přes ně neviděl, protože si je nemohl jednoduše odhodit z čela. Ale ani to by tolik nevadilo. Jenže nakonec měl vlasů tolik, že vyplnily celý prostor por přilbou a Leif se začal dusit. Na Zemi bylo ještě daleko.

Odtud také vychází můj návrh. Konstrukční kanceláře jsem informoval už dřív, ale teď i jde o něco jiného. Myslím si, že by se měla věnovat mnohem větší pozornost výběru kandidátů pro lety. Samozřejmě, jsou podrobováni náročným psychickým a zejména fyzickým testům, ale jak je vidět, je to pořád málo. Leif darksson ve všech testech obstál výborně, protože na věci jako je narxismus se jej nikdo neptal. Ta je asi tak podstata mého návrhu, pane.“

Chvíli bylo ticho. Pak křeslo zavrže a z jeho propastných hlubin se vytvoří Alex Cormixtrack, generální ředitel.

„To je zajímavé, hochu, velmi zajímavé... I když jsem očekával poněkud úplnější shrnutí problematiky. No nevádí, je to v pořádku... Upozorním příslušně místa. Můžete jít. Děkuji vám.“

Torpédo Bill si oddechne. Přežil to. Dvacet šest kroků k vypolštářovaným dveřím, které za ním rychle zaklapnou.

Alex Cormixtrack po celou tu dobu přemýšlí... Pak bezchybným pohybem, zvedá několik telefonů, udílí několik dokonalých příkazů,

jimž nelze nic vytknout, takže na druhé straně aparátu se desítky lidí dávají do pohybu na jeho příkaz, spouštějí se motory, vzlétají stroje. Sám ještě v této chvíli nemá ve věci úplně jasno, ale tuší jistou naději... Ano, určitá šance by tu byla, stejně nemá co ztratit, protože vyzkoušel už všechno.

Má to tak někdo těžký osud, povzdychne si a hřbetem ruky opatrně přeje své hlavě.